

УДК 94(477)

Галина Савчин, аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ІВАН ФИЛИПЧАК І ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВ “РУСЬКА БЕСІДА” ТА “ПРОСВІТА”

У статті висвітлено діяльність педагога Івана Пилиповича Филипчика у товариствах “Руська Бесіда” і “Просвіта”, розкрито його погляди на зміст та організацію їх діяльності. Звернуто увагу на роль товариств Самбірщини у формуванні національної свідомості, піднесенні рівня освіченості українського народу.

Ключові слова: Іван Филипчик, просвітницькі товариства, інтелігенція, бібліотека.

Постановка проблеми. У сучасних умовах пошук гуманістичних моделей суспільного устрою, які б сприяли повнішому використуванню творчого потенціалу широких верств населення, посилює зацікавлення громадськими організаціями, вивчення їх історичного минулого. Активізація їх діяльності сприятиме активізації використання історичного досвіду, ознайомлення з діяльністю яскравих особистостей і їх ролі у суспільному житті краю.

Аналіз останніх досліджень. Окремі аспекти діяльності культурно-просвітницьких та педагогічних товариств (“Просвіта”, “Сокіл”, “Січ”, “Пласт”, “Взаємна Вчительська Поміч”, “Руська Бесіда”, “Сільський господар”, “Рідна школа” та ін.), які сприяли формуванню національної свідомості, знайшли висвітлення у науковому доробку Г. Білавич, М. Барни, О. Паламарчук, М. Максим’юк, Б. Савчука та ін. Ця проблема була актуальною і для професора Івана Филипчика (1871 – 1945), який брав участь у їх роботі, досліджував і описував зміст та організацію діяльності цих товариств. Окремі фрагменти з діяльності Івана Филипчика знайшли відображення у місцевих газетах “Самбірські вісті”, “Новини Самбора”, “Дзвони Самбора”. Однак громадська діяльність І. Филипчика у товариствах “Руська Бесіда” та “Просвіта” не знайшла належного відображення.

Мета статі – розкрити погляди Івана Филипчика на зміст та організацію діяльності товариств “Руська Бесіда” і “Просвіта” у м. Самбір.

Виклад основного матеріалу. Просвітницькі товариства, які розпочали свою діяльність з кінця ХІХ ст., мали на меті подолання низького культурно-освітнього рівня життя населення Самбірського повіту, який був зумовлений

політичною кон’юнктурою, а саме антиукраїнськими діями москвофільського руху й “Товариством ім. М. Качковського”. І. Филипчик, аналізуючи ситуацію в регіоні, відзначав, з одного боку, цілковиту байдужість населення до стану україномовного шкільництва, освіти, культури, громадського життя українців, з іншого, прагнення поляків, які зайняли керівні посади в Самборі, якомога швидше колонізувати українське населення. Такий стан справ у культурно-освітній галузі Самбірщини нічим не відрізнявся від того, що був притаманний усій Східній Галичині.

З перших днів існування товариство “Руська Бесіда” (1882 р.) ставило завданням поширення освіти, навчання, що дуже швидко об’єднало велику кількість людей різного соціального статусу в регіоні. Українська інтелігенція, вихована на ідеях Якова Головацького у стінах Львівського університету, вирізнялася активністю та світобаченням серед членів товариства. Активно залучала населення до обговорень важливих державницьких проблем, сприяла в розповсюдженні народовецької газети “Діло”, після чого організовувались обговорення, дискусії. Великий інтерес “прокладали околичні священики”, які проводили просвітницьку роботу з молоддю, переконували у сутності освітньої роботи, цілеспрямованості. Культурно-просвітницька робота товариства “Руська Бесіда” зацікавила самбірчан так, що тут “сходилися тодішні українці, як одна родина”. Робота товариства опиралась на статут, “переписаний з львівської “Руської Бесіди”, заснованої ще 1868 р. Члени товариства регулярно проводили збори, дбали за сплату щомісячних внесків.

Послідовність роботи цього товариства відіграла чималу роль у виникненні патріотичних рухів, ознайомленням із програмними засадами

ІВАН ФИЛИПЧАК І ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВ “РУСЬКА БЕСІДА” ТА “ПРОСВІТА”

політичних партій. Активність відвідувачів була високо результативною, бо до кінця XIX століття це товариство стояло значно вище, ніж гуртки організовані німцями чи поляками.

Діяльність товариства Руська Бесіда високо цінувалась місцевими жителями і за те, що саме тут проводили науково-популярні лекції професори, науковці з України та Польщі. Цікаві тематичні виступи були у викладача, професора учительської семінарії Теодора Біленького, директора української гімназії з Перемишля Григорія Циглинського, радника лісництва Михайла Мартинця. Велику кількість слухачів привертало лекції, організовані Філаретом Колесою, Іваном Франком.

На початку XX ст. Іван Филипчак активно поринув у діяльність товариства і вже в 1902 р. очолив бібліотеку при “Руській Бесіді”. Педагог, надаючи великого значення книзі, її ролі у людському житті та сутності її буття, поповнював фонди бібліотеки шляхом збирання книжок у населення, придбанням окремих видань за кошти членів товариства. За короткий термін часу фонд бібліотеки налічував майже тисячу примірників. Діяльністю бібліотеки цікавився Іван Франко. Письменник позичав книги після “відчитів”, а згодом подарував для бібліотеки кілька десятків томів української белетристики [7].

Аналіз джерельної бази дає підстави стверджувати, що перше десятиліття у товаристві “Руська Бесіда” відзначалося активною діяльністю. З початком Першої світової війни товариство змушене було призупинити свою діяльність. Однак, за наполегливості та старань самбірчан, як зазначає І. Филипчак, вже у 1915 р. життя в “Руській Бесіді” завирувало. Обставини склалися так, що педагог не був причетний до діяльності товариства, оскільки перебував у Петербурзі, займався лекторською практикою у Наддніпрянській Україні.

У міжвоєнний період активізувалася діяльність товариства, культурне життя “розвивалося щораз краще”, зміцніла матеріальна база товариства. Самбірчани вносили “багато тепла і веселого родинного життя”, продовжували діяти “товариські сходи, забави”, свідомо інтелігенція заохочувала дітей і молодь до читання книжок і часописів. При товаристві діяв аматорський драматичний гурток.

Різнобічною була діяльність І. Филипчак у товаристві: проведення науково-популярних лекцій для різних груп населення, організація виставки “Українська книжка”, участь у дискусіях різної тематики, зокрема, “Як допомагати бідній молоді завершити школи”, “Як стати економічно

сильнішими?”, “Як двигнути народ на вищий рівень культури” та ін. Працюючи викладачем у навчальних закладах Самбора, він намагається залучити до громадського життя молодь.

Членом товариства “Просвіта”, яке розпочало свою роботу в Самборі з 1891 р., Іван Филипчак став у 1900 р., хоча історія його заснування педагога цікавила давно. Згодом це знайшло відображення у низці статей: “Перші проблески просвітянського життя”, “Просвітянська праця”, “Просвітянське життя”, “У праці для народу”, “Під колом історії”, “Нове життя на руїнах”, “На нових шляхах”, “Самбірщина під попелом минулого”, об’єднаних циклом “Самбірщина” та опублікованих у газеті “Голос Прикарпаття” (1943 р.). Слід зауважити, що вище перелічені статті були написані професором І. Филипчаком на прохання селян Самбірського повіту. Адже, як стверджує автор, “селяни дуже цікавилися історією Самбірської філії “Просвіта”.

Характеризуючи особливості життя українського народу через призму історії, усвідомлення ними приналежності як нації, І. Филипчак розкриває регіональні особливості освітянського життя краю, роль “Просвіти” у культурному та економічному житті. У статті “Перші проблески просвітянського життя” йдеться про заснування товариства, його керівника Данила Стахуру, який зумів об’єднати 38 “ідейних просвітян”. Серед них – Іван Филипчак, Роман Сосновський, Болеслав Літинський, учитель Яків Гординський, священники Микола Боберський, Іван Леонтович, Микола Грушкевич, Іван Мельник, Іван Татомир, Йосиф Сабарай. Кожен член приводив з собою ще декілька молодих людей. Д. Стахура, як пише І. Филипчак, сам працював для добра українського народу, його економічного і морального піднесення, і закликав до цього інших. Він прагнув “зробити з етнографічної маси, з цієї тяжкої колоди народу, зробити новітнє слово “народ” [4].

Членами товариства стали представники місцевої інтелігенції, священники, вчителі. Активну позицію зайняли священники греко-католицької церкви, які наголошували на важливості вступати до читалень і “не бути гіршими за тих, хто нас пригинає”. Наприклад, М. Боберський дискутував з поляками проти відкриття корчм у селі, прагнув йти до світла, культури.

З 1892 р. особливо активно поринули в роботу товариства вчителі, бо саме в цей час розпочала свою діяльність Самбірська вчительська семінарія. Її перші випускники 1896 р. вплили у суспільне життя краю з “іншими поглядами”,

ІВАН ФИЛИПЧАК І ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВ “РУСЬКА БЕСІДА” ТА “ПРОСВІТА”

зайняли активну громадянську позицію. Педагоги активно об'єднувалися із свідомим прагненням проводити культурно-освітню та громадську роботу серед населення. Вони розробляли тематику лекцій з історії, літератури, географії, економіки та інших галузей науки. Професор Я. Біленький відзначав, що “тяжко працювати і розвивати освітню діяльність з дуже маленькою горсткою народних робітників” [4].

Вивчення документації товариства, дало можливість І. Филипчаку узагальнити намагання вчительства подолати антиукраїнські тенденції у шкільництві, підняти рівень культурно-просвітнього та громадського життя.

Життя місцевої філії товариства “Просвіта” регулювалося рішеннями зборів, програмами та статутами, щорічними звітами. Періодично обирали керівний склад – голову, секретаря і скарбника. На кожен рік роботи просвітяни Самбора чітко окреслили основні напрями своєї роботи: закладання читалень, заснування Народного Дому, вимоги до Головного відділу щодо надсилання якомога більшої кількості економічної літератури.

Члени товариства “Просвіта” тісно співпрацювали з іншими українськими товариствами (“Руська Бесіда”, “Луг”, “Січ”, “Взаємна Вчительська Поміч”). Так, спільно організовувалися читання рефератів, влаштовувалися заходи, присвячені Т.Г. Шевченку. У 1923 р. на домі Народної Торгівлі у м. Самбір, просвітяни поставили рельєфну дошку з погруддям Т.Г. Шевченка. На цьому заході, за твердженням І. Филипчака, були присутніми близько 5 тис. людей. Національно-патріотична робота просвітян виявлялася у вивченні патріотичних пісень, читанні поезії Шевченка, інсценізації його творів.

Педагог відзначає, що місцева “Просвіта” проводила значну роботу у господарській царині, не менш важливій для галицького селянства, аніж культурно-просвітницька. Філія організовувала господарсько-промислові віча, де зачитувались реферати провідних господарів, ознайомлювала селян з новими методами господарювання. Така робота товариства давала чималий практичний зиск для щоденного життя селян і сприяла популярності товариства серед місцевого населення, яка з кожним роком зростала, що й зумовило кількісне зростання членів товариства. Так, у 1902 р. у товаристві налічувалось 80 осіб, у 1906 р. – 220, а наприкінці 1920-х рр. – 1495 членів, з них 265 жінок.

І. Филипчак відзначає, що важливим напрямом роботи товариства “Просвіта” у Самборі було відкриття нових та сприяння активнішій роботі вже

діючих читалень. Саме сільські читальні проводили роботу у культурному напрямі: організовували сільські хори, вокально-декламаційні концерти, створювали аматорські гуртки, які запрошували селян на вистави. Найбільшою популярністю серед просвітян і мешканців була п'єса “Наталка-Полтавка” Івана Котляревського.

У роки Першої світової війни діяльність “Просвіти” була призупинена. І тільки завдяки старанням В. Гуревича, у 1920 р. товариство і читальні відновили роботу. Члени осередку продовжували поїздки з тематичними рефератами серед народу. Стараннями Самбірської філії товариства “Просвіта” було запрошено історика М. Грушевського, який прочитав просвітньо-організаційний реферат, професора Ю. Павликовського, який виголосив доповідь на економічну тематику.

На думку І. Филипчака, недоліком у діяльності філії на початку 1931 р. була відсутність бібліотеки. Однак у читальнях Самбірського повіту, як стверджує педагог, завжди можна було ознайомитися з такими періодичними виданнями: “Життя і знання”, “Громадський голос”, “Свобода”, “Діло”, “Новий час”, “Наше слово”, “Жіноча Доля”, “Нова Зоря”, “Сільський світ”, “Кооперативний часопис”. На основі аналізу звітів І. Филипчак констатує, що просвітяни чітко усвідомлювали важливість бібліотеки і тому мали підстави переконливо стверджувати, що “освітня робота для нас найважливіша”. Яскравим свідченням цього було виділення читальнями коштів на придбання літератури. З перших днів діяльності читальня у с. Дорожів Горішній налічувала 190 книг, у с. Дорожів Середній – 33, у с. Звір – 35, у с. Корналовичі – 129, у с. Котованя – 60 книг. Слід зазначити, що для заохочення селян у створенні бібліотек при читальнях Головний Відділ безкоштовно вислав по 50 – 80 книжок для кожної новоствореної бібліотеки.

На початок 1930-х рр. фонди читалень зростають, їхні керівники “заглядають до своєї книгарні “Освіта” в Самборі і питають за літературними новинами”. Просвітяни влаштовували курси для неграмотних у селах Береги і Сілець Самбірського повіту, що давало можливість селянам отримати “науку читання і писання”. Крім цього, було організовано два курси вищої освіти для 39 осіб.

У 1937 році створено Колегію Самбірської філії товариства “Просвіта”, до якої входило п'ять осіб, зокрема, професор, голова філії “Сільський господар” І. Филипчак. Створений керівний орган сприяв збільшенню кількості просвітян, дбав за впорядкування бібліотеки в кожній читальні. До 1939 р. мережею філій та читалень “Просвіти”,

ВИЗНАЧЕННЯ ЧИСЛОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЗА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИМИ ДАНИМИ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

за твердженням І. Филипчак, було охоплено 85% західноукраїнських земель.

Загальний огляд і роки заснування читальень товариства “Просвіта” на Самбірщині І. Филипчак подає в останній з циклу статті “На нових шляхах”. Ситуація виглядала таким чином: у 1902 році засновано 1 читальню, 1903 – 4, 1904 – 17, 1905 – 4, 1906 – 2, 1907 – 4, 1908 – 1, 1909 – 4, 1910 – 4, 1911 – 2, 1912 – 2, 1913 – 2, 1918 – 3, 1925 – 1, 1926 – 2, 1927 – 2, 1928 – 2. Упродовж 1914–1917, 1919–1924 рр. не було відкрито жодної читальні. У 1926 р. внесли прохання до Львівського воєводства селяни Микола Нешпор та Микола Костирка з с. Майнич – 1926, але дозволу на відкриття так і не одержали. Такі випадки для українських сіл не були поодинокими. Часто дозвіл на відкриття читальень одержували ініціатори з сіл, де проживали здебільшого поляки (ус. Дубляни читальня відкрита у 1905 р., с. Дубрівка – 1911 та ін.). Здебільшого організаторами читальень виступали місцева інтелігенція, священики, селяни. Так, у 1926 р. у с. Лютовиська за ініціативою священника Осипа Сілецького і місцевого учителя Атона Сілецького було організовано читальню і бібліотеку, яка налічувала 376 книг.

Висновок. Діяльність І. Филипчак у

товариствах “Руська Бесіда” та “Просвіта” є свідченням сподвижницької праці на ниві національної освіти. Педагог прагнув своїм зусиллям віддати для виховання національно свідомих громадян. Насамперед треба було за всяку ціну зберегти національну ідентичність, відстояти право на навчання рідною мовою, знати і примножувати власну історію, героїчні подвиги предків, свої звичаї та обряди.

1. Филипчак І. Нове життя на руїнах // *Голос Підкарпаття*. – 1943. – Ч. 22.

2. Филипчак І. Перші проблески просвітянського життя // *Голос Підкарпаття*. – 1943. – Ч. 10.

3. Филипчак І. Під колом історії // *Голос Підкарпаття*. – 1943. – Ч. 21.

4. Филипчак І. Просвітянська праця // *Голос Підкарпаття*. – 1943. – Ч. 13–17.

5. Филипчак І. Просвітянське життя // *Голос Підкарпаття*. – 1943. – Ч. 18.

6. Филипчак І. Самбірщина під попелом минулого // *Голос Підкарпаття*. – 1943. – Ч. 9.

7. Филипчак І. 60-ліття Української Бесіди // *Голос Підкарпаття*. – 1943. – Ч. 3–8.

8. Филипчак І. У праці для народу // *Голос Підкарпаття*. – 1943. – Ч. 20.

9. Филипчак І. На нових шляхах // *Голос Підкарпаття*. – 1943. – Ч. 23–27.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2009

УДК 001.8

Світлана Панова, старший лаборант кафедри менеджменту та правового забезпечення господарської діяльності економічного факультету Бердянського державного педагогічного університету

ВИЗНАЧЕННЯ ЧИСЛОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЗА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИМИ ДАНИМИ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті представлено сучасне наукове бачення проблеми визначення числових характеристик за експериментальними даними у науково-педагогічних дослідженнях. Викладено деякі теоретичні аспекти досліджуваної проблеми.

Ключові слова: числові характеристики, обчислювальні формули, інтенсивний курс, лексика.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток багатьох наук про людину вимагає широкого застосування методів математичної статистики. Цьому сприяє вже те, що саме в цих науках об'єкти досліджень більше за все відповідають поняттю випадкових явищ. Дякуючи їх великій структурній та функціональній важкості, педагогічній, психічній, соціальній та іншим явища сприяють розвитку самої

математичної статистики. Але її власний понятійний та методичний апарат досить розвинений та важкий, що спричиняє багато труднощів для використання його в дослідженнях гуманітарних наук, зокрема в педагогіці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Так, А.Н. Колмогоров в своїй роботі “Математика в її історичному розвитку” ясно показує роль математичних методів в розвитку різних наук,